

اقوام مسلمان به اروپا آغاز می‌شود. تأکید مطالعه این کتاب بر دوره چهارم است.

تا اواسط دهه ۱۹۸۰ م. اسنادی که وضعیت مسلمانان را در اروپای غربی مورد بررسی قرار دهد، بسیار اندک است. تا آن زمان اطلاعات درباره این جنبه اسلام معاصر بیشتر با ادبیات مهاجرتی و روابط قومی و قبیله‌ای بررسی می‌شود تا با هویت دینی. اما از اواسط دهه ۱۹۸۰ م. کم‌کم فرزندان مهاجر مسلمان که غالباً در دانشگاه‌های اروپا درس خوانده بودند، شهروندان اروپایی محسوب شدند. کم‌کم برخی از دانشگاه‌ها لوازم تحقیق در این موضوع را مهیا کردند. این روند در ساختار سیاسی نیز وارد شد. ساختار سیاسی‌ای که با حوادث جهان اسلام هیچ‌گونه ارتباطی نداشت. یعنی سرزمینی که عنصر فرهنگی مسلمانان ریشه در آنجا نداشت و با نظام فرهنگی سنتی اروپا کاملاً متفاوت بود. از یک طرف کارگران مسلمان در نظام اقتصادی و از طرف دیگر فرزندان آنان در دانشگاه‌ها عوامل مؤثری در سرنوشت سیاسی اروپا شدند.

نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ م. به تدریج کتاب‌های جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی درباره مسلمانان مهاجر اروپای غربی به رشته تحریر درآمد. هدف مؤلف از تألیف این کتاب چنانکه خود در مقدمه می‌گوید: «ارائه کتابی مرجع است که خوانندگان را نسبت به همه زمینه‌ها آگاه کند.» به نظر وی خوانندگان این کتاب به سه دسته تقسیم می‌شوند؛ اول، آن دسته از محققانی که درباره یک کشور خاص تحقیق می‌کنند و می‌خواهند افق دید خود را نسبت به کشورهای دیگر نیز گسترش دهند. دسته دوم، خوانندگان عمومی هستند یعنی اروپایی‌هایی که می‌خواهند درباره مسلمانان بدانند و مسلمانانی که می‌خواهند درباره مسائل مسلمانان در اروپا چیزهایی بخوانند. دسته سوم، خوانندگانی که با رویکرد دایره‌المعارفی مطالب را پی‌گیری می‌کنند.

ساختار فصول کتاب بر اساس حوادث ۱۹۸۹ و ۱۹۹۰ م. و بخصوص چالش‌های مسلمانان در زمان حال و آینده اروپا است. در موارد دیگر، بیشترین اطلاعاتی که در متن کتاب آمده است به طور مستقیم از اسناد چاپ نشده و اطلاعات غیرمکتوب مسائل مسلمانان در اروپاست.

کتاب حاضر در یک مقدمه و ده بخش به ترتیب زیر تدوین شده است:

مقدمه؛ تاریخچه؛ فرانسه؛ آلمان غربی؛ انگلیس؛ هلند و بلژیک؛ اسکاندیناوی؛ اروپای جنوبی؛ خانواده؛ قانون و فرهنگ؛ سازمان‌های اسلامی؛ و مسلمانان اروپایی در اروپای جدید.

نویسنده در مقدمه پیش‌زمینه‌های مطالعه وضعیت مسلمانان در اروپا و اهداف خود از مطالعه را توضیح می‌دهد و درباره سومین ویرایش کتاب، می‌گوید: «تزدیک یک دهه از دومین ویرایش کتاب می‌گذرد، موضوعات

معرفی کتاب خارجی

مسلمانان در اروپای غربی

✪ الهه شاه حسینی

✪ مسلمانان در اروپای غربی*

✪ یورگن نیلسن

✪ ایدنبرو، چاپ سوم ۲۰۰۴

تاریخ حضور مسلمانان در نخستین قرن‌های اسلامی، به تجارت و روابط سیاسی آنان با اروپا بخصوص اروپای مرکزی و جنوبی باز می‌گردد. در مجموع چهار دوره را می‌توان در روابط مسلمانان و اروپا شناسایی کرد. اولین آنها دوره اسپانیای اسلامی و حکومت مسلمانان در سیسیل و ایتالای جنوبی است که تقریباً تا قرن پانزدهم میلادی ادامه یافته است. تأثیر فرهنگی مسلمانان در آنجا تا به امروز نیز وجود دارد. دومین دوره، نتیجه لشکرکشی سربازان مغول در قرن سیزدهم میلادی است که تا حدود رود ولگا و شمال دریای خزر و دریای سیاه و قفقاز پیش رفتند و نسل بعد یعنی تاجران و سربازان مسلمان به اطراف امپراتوری روسیه، تا مرزهای هلند و اوکراین نفوذ کردند. دوره سوم، در زمان توسعه امپراتوری عثمانی بود که تا بالکان و اروپای مرکزی پیش رفتند. این مناطق، محل استقرار جمعیت‌های ترک شد که تا به امروز نیز در بخش‌هایی از بلغار، یوگسلاوی سابق، رومانی و یونان زندگی می‌کنند. دوره چهارم، استقرار مسلمانان در اروپای غربی است که بعد از جنگ جهانی دوم با مهاجرت

اروپا شدند که غالباً وضعیت تحصیلی پایینی داشتند و با زندگی فقیرانه در اروپا زندگی کردند، حداقل وضعیت برای نسل اول مهاجران این گونه بود. پس نویسنده، وضعیت مسلمانان را در چهار دوره بررسی می‌کند، دهه ۱۹۶۰، ۱۹۷۰، ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ م. سپس به بررسی نظام خانوادگی مهاجران می‌پردازد و می‌گوید که مهاجرت ساختار نظام خانواده را تغییر می‌دهد و ایدئولوژی سنتی خانواده را به چالش می‌کشد. وی چهار عرصه تحلیل را مطرح می‌کند: ۱- عامل مهاجرت و تخریب خانواده؛ ۲- محیط؛ ۳- تفاوت فرهنگ مناطق و فرهنگ مبدا؛ ۴- کلیشه و ساختار فردی مسلمانان اروپائیان.

بعد از آن با عنوان خانواده‌های مسلمان و قانون به تفاوت قانونی و عرفی و شرعی کشورهای مسلمان و اروپا می‌پردازد و می‌گوید: «شکل خانوادگی و ریشه‌های هویت مسلمانان در اروپا دچار تناقض گردید». سپس به بررسی و تحلیل این موضوع می‌پردازد که یکی از آن مسائل، مسئله تعدد زوجات و نقش زن در خانواده مسلمان است. همچنین مؤلف به بحث فرهنگ نیز پرداخته و تناقضات میان فرهنگ اسلامی و اروپایی را در خانواده مهاجران بررسی کرده است. لازم به ذکر است که مؤلف به تفاوت مذاهب اسلامی اعم از شیعه و سنی و فرقه‌های درون مذهبی نیز توجه دارد و مسائل یک یک آنها را بررسی می‌کند.

در بخش نهم نویسنده به بررسی و معرفی سازمان‌های اسلامی در اروپا با توجه به مذاهب و فرقه‌ها و گرایش‌های دینی آنها می‌پردازد و در چهار گروه، آنها را معرفی می‌کند:

۱ - جنوب آسیا؛ ۲- جهان عرب (شرق)؛ ۳- جهان عرب (غرب)؛ ۴- ترکیه.

آخرین بخش با عنوان «مسلمانان اروپا در اروپای جدید» است. با زیر عنوانی اسطوره لیبرال اروپایی چند فرهنگ، حقایق اجتماعی اروپایی چند فرهنگ، فرهنگ غیرحقیقی در اروپا، مسئله سلمان رشدی، مسئله حجاب، از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ م. تا جنگ عراق و این گونه نتیجه می‌گیرد: «آنچه ما تاکنون از مسئله سکنا گزینی در اروپا دیده‌ایم، چالش میان سنت‌های میان اروپائیان و مسلمانان بوده است. این چالش هر روز ابعاد وسیع‌تری به خود می‌گیرد. یعنی از یک طرف قوم‌گرایی و از طرف دیگر تفاوت‌های فرهنگی در میان مسلمانانی که با اروپائیان آمیخته شده‌اند. هر کدام از آنها ساز خود را می‌زنند و هر روز قدرت تطابقشان با جامعه اروپایی کمتر می‌شود و از جانب دیگر با یکدیگر به نزاع و جدال می‌پردازند».

* Muslims in western Europe / Jorgen Nielsen / Edinburgh, third Edition 2004.

در پس پرده تغییرات زیادی داشته است. در حالی که مهاجران مسلمان در پی حفظ و تداوم مظاهر و تعیین نقش سازمان‌های اسلامی بودند، کودکان آنان بزرگ شدند و این هر دو عامل، آغاز تحولات اساسی اسلام در اروپا و چالش‌های اجتماعی و تغییر ساختار سیاسی و حکومتی گردید... در تألیف کتاب سعی داشته‌ام تا رویکرد تاریخی این موضوع را در تکتک کشورهای اروپایی به صورت روزآمد بررسی کنم. مثلاً بیش از یک دهه است که از سقوط اتحاد جماهیر شوروی می‌گذرد و شرایط کاملاً در اروپای مرکزی و شرقی تغییر یافته است. به این ترتیب وضعیت آلمان شرقی دگرگون شده، در ویرایش دوم این تغییرات در کتاب اعمال شد و هم‌اینک در ویرایش سوم کتاب مداخل زیادی بر ویرایش دوم افزوده شد و بعد از ویرایش سوم نیز محققان دانشگاه ایدنبرو برای ویرایش چهارم در صدد کشف پدیده‌ها و مداخل جدید هستند.

مؤلف در بخش فرانسه، آلمان غربی، انگلیس، به طور اخص، به تحلیل و بررسی مفصل وضعیت مسلمانان، در این کشورها می‌پردازد. نقطه شروع تحقیق، دهه‌های ۱۹۶۰، ۱۹۵۰ و ۱۹۴۰ م. است.

در مداخل این کشورها مسائلی مانند مهاجرت مسلمان، مساجد و سازمان‌ها، تحصیلات مورد بررسی قرار گرفته‌اند که با تحلیل‌های آماری و جامعه‌شناسی جمعیت‌های مسلمان مطالعه می‌شوند. قوانین مهاجرتی و تحصیلی این کشورها درباره مهاجران معرفی و بررسی می‌شود. برای مثال در مداخل آلمان می‌گوید: «آنچه آلمان غربی نامیده می‌شود، دومین جمعیت بزرگ مهاجران مسلمان را که غالباً مهاجران ترک هستند، در خود جای داده است. طبق آمارهای رسمی فدرال در سال ۲۰۰۰ م. دو میلیون ترک در آنجا زندگی می‌کرده‌اند که یک سوم آنها زاده آلمان بودند. در ردیف بعدی، مسلمانان یوگسلاویایی (سابق) و بوسنیایی قرار دارند. طبق قانون آلمان مهاجران در آنجا از لحاظ عبادات، فعالیت‌های سازمانی و تحصیلات آزاد هستند. اولین مسجدی که در آنجا بنا شده است به بعد از جنگ جهانی دوم در فرانکفورت و هامبورگ باز می‌گردد که توسط جنبش احمدیه در دهه ۱۹۵۰ م. ساخته شده است.

در بخش هلند و بلژیک، مسئله مهاجرت، ساختار قانون و سازمان‌های فعال مسلمانان و تحصیلات بررسی می‌شود.

بخش هفتم کشورهای اسکانندیناوی است که در آن کشورهای دانمارک، سوئد، نروژ و فنلاند بررسی شده‌اند و سپس اروپای جنوبی، کشورهای سوئیس، اتریش، ایتالیا، پرتغال و اسپانیا مطالعه می‌شوند.

نویسنده در بخش هشتم، با عنوان خانواده، قانون و فرهنگ، با رویکردی گزارش گونه از وضع مهاجران مسلمان در اروپا می‌گوید: «جریان مهاجرت به اروپا در آغاز با دو عامل کار و بهبود وضع زندگی بود. اینان با توانایی کم زبانی و عدم مهارت کار در بخش صنعتی وارد